

Андреј Леонидович Шемјакин

1. мај 1960. – 8. март 2018.

У ноћи седмог на осми март 2018. напустио нас је наш драги пријатељ и колега Андреј Шемјакин. Боловао је од хроничне болести која га је мучила последњих неколико година, и која је на крају однела његов живот. Услед те несрећне болести био је ослабио, а његова фигура некада јуначка постала је последње две године само бледа сенка некадашњег Андреја. Тужно се опраштао од Србије и својих пријатеља сваког пута када би напуштао Србију током својих последњих долазака вољеном Београду. Неколико недеља пред смрт није се јављао ником, нити је долазио на посао, већ је само активно писао, затворенички радећи у свом малом, али веома комфорном стану, пуном књига у Улици академика Јангела. Често се последњих својих дана сећао доброг друга Мирослава Јовановића, који је такође напустио овај свет прерано, на самом почетку шесте деценије, и који је такође био рођен на Дан рада (1. маја), а отишао у празничним данима 8. јануара 2014, у свом завичајном граду – Бајиној Башти. Када је последњи

пут био у Србији, на гробу свог доброг друга и колеге, Андреј је као и пре тога донео цвеће, али тада је био емотивнији. Загрлио је крстачу и изронио горку, мушку сузу, уз обећање: „Ево, ускоро се видимо, друже мој!“ После неколико недеља затвореничког живота у свом московском стану, дошао је у Институт за словенске студије у уторак 27. фебруара 2018, на молбу да се договоримо о неким плановима за будући његов (неостварени) долазак у Србију. Био је тужан, смркнутих обрва, али не и одсутан. На поздрав је нашао снаге да се ведро (у свом уобичајеном стилу) насмеје и проговорио: „Да! Идемо сигурно... Само да одем у родну Тулу, мајци на опоравак и одмах се враћам!“ Син јединац остао је код своје ожалашћене мајке заувек.

Родио се на Дан рада у Тули, две стотине километара од Москве, у инжењерској породици. Његов град стекао је име као највеће руско средиште оружарских фабрика, али Андреј је волео то место и на необичан начин ширио љубав о њему. Волео је да доноси пријатељима у Србију аутентичне медањаке из Туле, како је наглашавао – најбоље медањаке на свету. Онима који су га посећивали у родном граду знао је да приреди и незаборавне екскурзије у Јасну Пољану – родно имање Лава Толстоја, у предграђу Туле. Волео је књижевност, много је још од детињства прочитао руских и светских писаца. Писао је о Толстојевом грофу Вронском,¹ а планирао је и рад о правом извору описа градића Н. из Гогољевих „Мртвих душа“, сматрајући да је тај град ништа друго него, наравно, његова родна Тула.

После школе и пре факултета, Андреј Шемјакин је служио двогодишњу редовну војску. Та мала и на први поглед ирелевантна чињеница заувек је напунила његов резервоар хумора договорштинама из војничких дана. Када би неко кренуо у преиспитивање значаја појединих радова и достигнућа, са осмехом је знао да понови: „Ја сам водник Совјетске армије!“ Мора да се каже како његове приче из војничких дана нису биле нимало милитантне нити ратоборне. Пре су биле совјетска верзија хумора доброг војника Швејка. Занимљиво је да није био исто толико спреман да збија шале о својим студентским данима, чувајући много више поштовања према храму науке. Постао је члан комунистичке партије у војничким данима. Иако је био веома анархистичког духа по нарави, ипак је сачувао своју црвену књижицу због неког духа протеста и ината све до краја живота (мада је реално престао да буде члан партије од 1991, са распадом СССР). Студирао је на Историјском факултету Московског државног универзитета „М. В. Ломоносов“, који је завршио 1986. године. На истом факултету завршио је и постдипломске студије, одбранивши 1990. године и своју кандидатску тезу – PhD са темом „Стварање Радикалне партије у Србији 1881–1883“.²

¹ А.Шемјакин, Смерть графа Вронского. Москва, 2002.

² А.Шемјакин, Радикальное движение в Сербии. Зарождение, становление, первые шаги (1875–1883). Москва, 1993.

Његов ментор био је чувени професор Виктор Георгијевич Карасев, дугогодишњи (1973–1991) шеф Катедре за историју Јужних и Западних Словена Историјског факултета МГУ, који је радио на катедри од 1949. године. Андреј Шемјакин образовао се у традицијама Катедре за историју Јужних и Западних Словена, основане 1835, која је без обзира на турбулентност двадесетих и тридесетих година двадесетог века успела да сачува дух московске школе руске славистике, за коју су били типични разумевање мотивације и поштовање интереса појединих народа, сагледавање унутрашњег мира словенских народа, избегавање наметања готових рецепата и оцена, уз јасно испољавање глобалних хуманих критеријума. У односу са студентима катедра је од оснивања гајила демократију, поштовање личности и интереса студената, избегавање свих облика менторског наметања и диктата, активну подршку научним интересима и индивидуалним ставовима младих генерација, сагледавање стваралачких успеха ученика као највишег облика професорског успеха. Чак и у крутим деценијама монопартијске државе, када су совјетско-југословенски односи доживели више осцилација, Карасев је успео да сачува богате личне контакте са широким кругом колега у Југославији, наравно у источном делу земље – у српским крајевима. Није случајно што је и сам српскохрватски језик, који се учио на катедри, био „штокавско-екавски“, уз много већу пажњу посвећену језичкој норми српског дела тог јединственог језика.

Баш тамо, на „словенској катедри“ Московског универзитета Андреј Шемјакин срео је своју праву љубав. Требало би рећи да је у свом личном животу А. Шемјакин имао несрећни кратак брак и неколико дубоких романа, у које је улазио отворене душе попут јунака Тургењева. Ипак, најдубља, најтрајнија и највећа његова љубав била је – историја Србије. Од својих првих долазака у Србију скупљао је знања о различитим странама живота на Балкану, када је као студент успео да учествује у последњим омладинским радним акцијама или касније, када је као млади истраживач стигао на последњи велики конгрес историчара Југославије. Стално је тражио нова сазнања и искуства о историји Србије у архивима и разговорима од својих другара старих Београђана из Дечанске или кумова из околине Крушевца. Са свима је налазио заједничке теме занимљиве за њега и саговорнике.

После завршетка кандидатских студија на МГУ „Ломоносов“, запослио се на Институту за словенске студије Руске академије наука, где је радио до краја живота. У Институту се формирао као научник, уз велико учешће Рите Гришине, научне саветнице, стручњака за бугарску историју. Касније, у заједничком раду с њом остварио је свој величанствени подухват – вишетомни зборник научних радова водећих руских и страних историчара „Човек на Балкану“, 2002-2011. године. Сваки број сагледавао је посебну тему: кризе и етничке конфликте (2002), утицај традиција на процес модернизације на прелому (2004), процес

модернизације државних институција на Балкану (2006), друштвене и културне промене у процесу модернизације Балкана (2007), искуство узајамних односа друштва и државних институција на Балкану (2009), схватање и сагледавање балканских друштава и Балкана као целине у Русији (2011). У тим студијама са великом пажњом је сагледавао процесе модернизације и европеизације Србије. Први ученик научников А. Силкин пише „да се са највећим поштовањем А. Шемјакин односио само према мишљењу два човека – Рите Гришине и српске историчарке Латинке Перовић“.³ Можемо само да потврдимо ту тврдњу. Студиозни увод Андреја Шемјакина за књигу Латинке Перовић, која излази ових дана у Сарајеву, такође ће потврдити лично и научно поштовање тог руског историчара према овим највећим за њега моралним ауторитетима.

У својој научној каријери у Институту за славистику А. Шемјакин је постигао врхунац крајем последње деценије прошлог века, када је 1998. одбранио хабилитацију докторских студија са насловом „Идеологија Николе Пашића. Формирање и еволуција (1868–1891)“.⁴ У златној деценији свог стваралаштва, у коју је тада ушао, посебну пажњу посветио је лику Николе Пашића, кога је сматрао за изузетно битног у обликовању српске политичке традиције, уз све њене типичне традиције (популизам, култ вође, занемаривање политичке опозиције, русофилство, антимодернизам). Андреј Шемјакин дошао је до фигуре Н. Пашића из студија руских народника и немарксистичких револуционара краја 19. века (популарне у последњој совјетској деценији теме у круговима историчара који су назирали кризу комунистичке идеологије и тражили су алтернативу). У неком смислу романтизовао је Пашића. Скупљајући архивске податке о њему на свим континентима и у свим архивима, упознао је и професора Ђ. Станковића, врсног познаваоца лика и дела Н. Пашића. Последњи рад А. Шемјакина био је баш некролог Ђ. Станковићу.⁵ У последњим реченицама тог некролога написао је: „Ових дана настављам да радим на монографији *Балканский детектив. Никола Пашич в емиграции: Болгария, Румыния, Россия (1883–1889)*, коју бих хтео да посветим мом преминулом старијем другу.“ Нажалост, није завршио ту књигу. Постхумно у његовом рачунару били су пронађени само почечи рада на тој књизи, чија будућност зависи од научних напора млађих ученика тог врсног историчара.

Без обзира на свој преурањени одлазак, А. Шемјакин је успео много да уради. Имао је више од две стотине научних публикација о историји Србије с краја 19. и почетка 20. века, бавио се имагологијом, уз неколико волуминозних

³ Силкин А.А. (Москва). Человек на Балканах: творческий путь А.Л. Шемякина, Славяноведение, 2018/5, с. 109-118.

⁴ А.Шемякин, Идеология Николая Пашича. Формирование и эволюция (1868–1891). Москва, 1998. година.

⁵ А.Шемякин, Джордже Станкович (1944-2017), Славянский Альманах, 2018/1-2, с. 420-425

томова хрестоматије „Руси о Србији и Србима“ (последњи том са радовима Ровинског такође је остао незавршен и очекује постхумну помоћ колега), био је аутор поглавља о Србији у више колективних радова⁶ о историји Балкана и југоистока Европе.

Андреј Шемјакин остао је с нама и у докторатима својих ученика. Под његовим менторством: 2004. одбранио је докторат Александр Силкин – „Домаћа политичка позадина успостављања режима личне моћи краља Александра Карађорђевића (1918–1929)“, 2009. одбранила је докторат Јулија Лобачева – „Југословенски покрет у Америци током Првог светског рата (1914–1918)“, 2016. одбранио је докторат Никита Гусев – „Бугарска и Србија у руском јавном мњењу током балканских ратова 1912–1913“. Ове теме биле су далеке од његове уже теме историје Србије 1878–1918. У том смислу његов непосредни наследник постао је његов млађи колега професор Московског универзитета МГИМО Ј. Вишњаков, који је често учествовао с њим у заједничким пројектима и научним подухватима, а био је и нека врста његовог сталног спаринг-партнера у расправама и разговорима о историји Краљевине Србије на размеђи векова. Сви они чувају успомене на А. Шемјакина. На крају не можемо да не подвучемо са поносом да је он више година био инострани члан уредништва „Годишњака за друштвену историју“, а био је аутор и добар сарадник издавачког колектива нашег издања.

др Алексеј Тимофејев

---

⁶ Европейское социалистическое движение. 1914–1917. Разрубить или развязать узлы. Москва, 1994; На путях к Югославии: за и против. Очерки истории национальных идеологий югославянских народов (конец XVIII – начало XX в.). Москва, 1997; История Балкан. Век восемнадцатый. Москва, 2004; Югославия в XX веке. Очерки политической истории. Москва, 2011.